Václav B o k (České Budějovice)

FRITZ LOCHNER V. HÜTTENBACH: LEXIKON STEIRISCHER ORTSNAMEN VON A–Z. DIE DEUTUNG DER SIEDLUNGSBENENNUNGEN MIT AUSGEWÄHLTEN BERG-, FLUR- UND GEWÄSSERNAMEN. Leykam, Graz 2015, 963 s., ISBN 978-3-7011-0327-0

Štýrsko, druhá největší spolková země Rakouska, je územím se složitou historií, územím, jehož rozsah a národnostní složení se od raného středověku až do 20. století značně měnily. Tento komplikovaný vývoj se odráží i v toponymii dnešní rakouské spolkové země Steiermark; patrný je už ze slovanského původu jména jejího hlavního města Graz.

Emeritní profesor srovnávací jazykovědy štýrskohradecké univerzity Fritz Lochner von Hüttenbach shrnul a doplnil v dvousvazkovém slovníku své toponomastické články, které publikoval od roku 2003 v časopise „Österreichische Namenforschung“ (Vorwort, s. V); a jistě též využil své předchozí publikace Ortsnamen in der Steiermark, Graz 2008 a Sterische Gewässernamen deutscher Herkunft, Graz 2009. Autor se při řazení hesel řídí oficiálním štýrským seznamem obcí k roku 1991, což ukazuje na dlouhý vývoj publikace, neboť v roce 2004 vyšel podobný seznam k roku 2001, o němž se Lochner nezmiňuje. Ani názvy uváděných politických okresů neodpovídají ve všech případech současnému stavu, ale členění, které platilo do 1. ledna 2012; k tomuto datu byly některé malé okresy sloučeny a v jednom případě i přejmenovány – sloučené okresy Feldbach a Radkersburg se dnes nazývají Bezirk Südoststeiermark.

Abecedně uspořádaný dvojsvazkový slovník (1. svazek A–L, 2. svazek M–Z, průběžné stránkování) zahrnuje podle svého titulu v úplnosti místní jména a výběrově jména pomístní (zvláště hor a vodních toků, ale i některých hradů). Hesla mají jednotnou výstavbu. V záhlaví je po názvu objektu uveden zkratkou jeho charakter, zkratka příslušného politického okresu, u místních částí apod. je udána vyšší sídelní jednotka, do níž přísluší. Zde je třeba upozornit na zkratku R, která se v těchto údajích velmi často vyskytuje. Označuje málo známý austriacismus „Rotte“, který se v rakouských statistických příručkách užívá pro budovy volně rozmístěné v terénu („Gebäude in lockerer Anordnung ohne Rücksicht auf die Zahl“ – cituji podle: Ortsverzeichnis 2001 Burgenland, Wien 2004, s. 20; Lochner zkratku R v seznamu zkratek pouze rozepisuje, ale nevysvětluje). Termín Rotte je podle rakouských statistických příruček i u Lochnera k odlišný od termínu Zerstreute Häuser (ZR), který označuje budovy rozptýlené po větším území. Pod záhlavím slovníkového hesla následují tři položky: rok první zmínky (u samot

nebo roztroušených sídel se pochopitelně často objevuje „nicht früh genannt“), dále etymologie a pak literatura, vše ve velmi stručném podání. U položky etymologie, někdy u položky literatura autor občas poukazuje na odlišné názory jiných badatelů. Díky tomu, že jsou zaznamenávány nejen místní části, ale i roztroušené domky a samoty, je lexikon neobyčejně rozsáhlý, podle mého odhadu má přes šest tisíc hesel. Slovník je mj. právě cenný tím, že eviduje samoty, roztroušené domky a podobná sídla, protože ta mohou v moderní době snadno zanikat.

Ze slovníku jasně vyplývá německé a slovanské osídlení štýrské oblasti ve středověku, přičemž i v dnešním, oproti dřívějším dobám značně zmenšenému Štýrsku, je podíl jmen slovanského původu vysoký. Některá toponyma ukazují starobylou sídelní blízkost obou etnik, ba jejich prolínání – dobrým příkladem může být stejná motivace německého a slovanského pojmenování dvou lokalit v ležících v bezprostředním zeměpisném sousedství a doložených v relativně stejné době – *Haselbach* (s. 273; nejstarší doklad 1265/1267) a Leska (s. 452; nejstarší doklad 1229) v okrese Weiz ve východním Štýrsku.

Je škoda, že slovník uvádí v převážné většině případů pouze první zmínku (resp. několik málo prvních zmínek) o objektu, jen zcela výjimečně doklady z různých období, takže vývoj pojmenování nelze sledovat. U místního jména *Deutschlandsberg* (s. 82–83) je sice uvedeno, že první část jména *Deutsch-* byla úředně zavedena roku 1822, a to kvůli rozlišení od *Windisch Landsberg* (dnes Podčetrtek ve Slovinsku, tehdy v tzv. Dolním Štýrsku), ale u dalších podobných, třeba u *Deutschfeistritz*, kde jsou uvedeny pouze rané doklady, se uživatel nedozví, od kdy se jméno v dnešním znění používá. Důležitý staroněmecký výraz *wendisch*, *windisch*, tj. ‚slovanský‘, je v onymickém materiálu dnešního Štýrska zastoupen překvapivě řídce, pouze jako součást dvou místních jmen (původně oronym) *Windischberg* a *Windischbühel* (s. 900) v hornoštýrském okrese Leoben. Je eventuálně možné, že tento slovní základ je zastoupen i v některých kompozitech s první částí *Wind-* (s. 898–899); Lochner však u některých z nich jistě oprávněně poukazuje na možnou motivaci toponyma podle apelativa označujícího vítr.

Publikace je uvozena jen předmluvou v rozsahu necelých dvou stran (s. V–VI). Uživatel slovníku postrádá aspoň stručný úvod, v němž by byly vysvětleny jednak složité historické proměny v územním rozsahu a v národnostních poměrech Štýrska, jednak některé významnější jazykové fenomény, jako např. německé substituce některých hlásek slovanských, které materiál často dokládá. Autor je u několika málo hesel zmiňuje, bohužel spíše nesystematicky a bez alespoň hypotetického časového zařazení.

Po posledních heslech lexikonu následuje bohatý soupis historické, onomastické a jazykovědné literatury (s. 938–948). Z naší toponomastické literatury je evidována a v etymologických výkladech často využívána Šmilauerova Příručka

slovanské onomastiky. Úplný závěr publikace tvoří tři oddíly přehledů slovních kořenů a slov různého jazykového původu, které se v toponomastickém materiálu ze Štýrska odrazily. Je udán jejich německý význam a příklad jejich výskytu v konkrétních jménech (s. 949–963). Abych se vyhnul možnému zkreslení, podávám názvy těchto oddílů v autorově znění: Indogermanisch-voreinzelsprachliche und keltische Namen (Lochnerovo zařazení keltských kořenů do jednoho oddílu s obecně indoevropskými je jistě problematické), Urslawische und slawische Appellativa, Slawische Personennamen. Užitečný by byl i podobný oddíl o slovních kořenech germánských, resp. v souladu s autorovým pojetím o starohornoněmeckých, případně středohornoněmeckých apelativech a propriích, která se v etymologických výkladech slovníku též často vyskytují.

Práce tak obdivuhodného rozsahu si vyžádala mnoholetého úsilí a předstupňů. Autor v předmluvě skromně poznamenává, že jeho slovník v žádném případě nechce a nemůže nahradit budoucí štýrský toponomastický slovník (Ortsnamenbuch). Lochnerova téměř tisícistránková kniha však bude jistě velmi dlouho dobře sloužit a je mnohem více než pevným základem pro eventuální budoucí velký a všestranně dokumentovaný toponomastický slovník Štýrska. Lochnerův lexikon se současně stává impulsem a základnou pro onomastická bádání, jak dokládá významná studie Rudolfa Šrámka: Slawisches in den Siedlungsnamen der Steiermark. Gedanken zur Kontaktonomastik. In: Onomastica LXV, 2017, s. 343–365, která zdůrazňuje vysokou kvalitu Lochnerových etymologických výkladů a na příkladu některých hesel jeho slovníku (a samozřejmě i dalších onomastických pramenů a literatury) formuluje nové teoretické myšlenky v oblasti kontaktové onomastiky.

Jaroslav D a v i d (Ostrava)

GABRIEL ROŽAI: TERÉNNE NÁZVY HORNOGEMERSKÝCH OBCÍ REJDOVÁ A VYŠNÁ SLANÁ. Gabriel Rožai, Rožňava 2017, 266 s., ISBN 978-80-972667-9-0

Tematické studie v regionálních sbornících a časopisech, kapitoly v dějinách obcí či monografie mapující lokální toponymii (specifickou skupinu představují urbanonymické uličníky) patří obecně k velmi oblíbenému typu onomastických prací. Jejich čtenářská atraktivita pro laiky je dána faktem, že se věnují názvům míst spojených s životem dané obce; jejich onomastický význam spočívá přede-